

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de kapel van het Sint-Lievenscollege in Gent

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Gent, gegeven op 11 januari 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 18 januari 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de kapel van het Sint-Lievenscollege aantoonst;

Overwegende dat de kapel van het Sint-Lievenscollege als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Marc Dessauvage (1931-1984) wordt vaak beschouwd als één van de belangrijkste, zo niet de belangrijkste ontwerper van naoorlogse kerkelijke architectuur in Vlaanderen. Dessauvage maakte in totaal 29 ontwerpen voor kerken en kapellen tussen 1959 en 1974. Hiervan werden er 17 gerealiseerd, alle ontworpen tussen 1960 en 1970 met een zwaartepunt in de periode 1962-1964 (waarin ook de kapel van het Sint-Lievenscollege ontworpen werd).

Dessauvages vroege oeuvre, waartoe ook de kapel van het Sint-Lievenscollege behoort, is tekenend voor het modernisme dat in de jaren vijftig aan het Gentse Sint-Lucasinstituut onderwezen werd en waar Dessauvage van 1951 tot 1957 op uiterst succesvolle wijze de hogere architectuuropleiding volgde. De toenmalige directeur broeder Urbain introduceerde in die jaren de kwestie van de moderne kerkenbouw met lezingen en plaatsbezoeken, en ook het contact met medestudenten zoals Fried Verschuren beïnvloedde Dessauvages ontwerpen. Bovendien werd Dessauvage na zijn afstuderen en tot 1963 lid van het Cenakel dat door broeder Urbain opgericht was om studenten en afgestudeerden te informeren over, en enthousiasmeren voor de architecturale en liturgische vernieuwingen in de kerkenbouw. In dit Cenakel werden de leden warm gemaakt voor architectuurwedstrijden waaraan ook Dessauvage met succes deelnam.

Dessauvages oeuvre en de kapel van het Sint-Lievenscollege in het bijzonder werden destijds geprezen door de befaamde architectuurcriticus Geert Bekaert omdat het zijn eigen visie op architectuur best belichaamde. Maar ook de invloedrijke Benedictijn Dom Frédéric Debuyt (1922-2017), hoofdredacteur van het tijdschrift *L'Art d'Eglise* (1959-1980) en auteur van verschillende internationale publicaties over religieuze architectuur,

vond in de architectuur van Dessauvage een verwezenlijking van zijn visie op de vernieuwing van de liturgische ruimte, die hij zocht in de idee van de huiskerk. Hierbij ligt de essentie van een gebouw in het interieur als een ruimte voor samenkomst van de gemeenschap, eerder dan in een monumentaal, expressionistisch exterieur. Andere aspecten van de huiskerk die men voorbeeldig terugvindt in de kapel van het Sint-Lievenscollege zijn de onopvallende integratie van het gebouw in zijn specifieke ruimtelijke omgeving (contextwaarde), en het niet-monumentale karakter van het liturgisch meubilair. Voor Geert Bekaert oversteeg Dessauvages aanpak zelfs de religieuze architectuur en hij werkte dit in de volgende decennia uit tot een fundament van zijn architectuurkritiek: een pleidooi om bij het bouwen steeds de mens centraal te stellen en niet de architectuur, om zo de vervreemding tegen te gaan.

Ondanks het anti-formalistische karakter dat met name Geert Bekaert in de jaren zestig toeschreef aan het oeuvre van Dessauvage, getuigt dat oeuvre toch van een bepaalde vormelijke esthetiek. Het vertoont voornamelijk raakvlakken met de esthetiek van het brutalisme, door Reyner Banham in 1966 geïnterpreteerd als een eerlijkheid in constructie en materialiteit. Ook bij de kapel van het Sint-Lievenscollege is dit aspect uitdrukkelijk aanwezig. Dessauvage werd in deze formele taal beïnvloed door internationale voorbeelden zoals Louis Kahn, Rudolf Schwarz en Carlo Scarpa, en had op zijn beurt ook invloed op andere ontwerpers;

Overwegende dat de kapel van het Sint-Lievenscollege als monument historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Dessauvages kerkgebouwen kunnen niet los gezien worden van de veranderende liturgische context die hun realisatie mogelijk maakte. De ontstaansgeschiedenis van de kapel van het Sint-Lievenscollege (van idee tot voltooiing) loopt immers bijna volledig synchroon met het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) dat gekend staat als het *aggiornamento*, het 'bij de tijd brengen' van de kerk en het openstellen naar de hele wereld toe. De focus op Christus (het altaar) tijdens de misviering werd hierbij ingeruild voor een meer open concept naar het volk toe. Het concilie deed geen specifieke uitspraken over de kerkruimte maar had toch verstrekkende gevolgen op kerkinterieurs. Het gaf officiële bevestiging aan enkele vernieuwingen waarvan sommige teruggingen tot de Liturgische Beweging van begin 20ste eeuw die een maximale participatie van de gelovigen in de liturgie beoogde.

De kerken van Dessauvage werden destijds internationaal geprezen omdat ze beantwoordden aan en zelfs vooruitliepen op de gewijzigde opvattingen van het Tweede Vaticaans Concilie. Deze vernieuwing bestond in de herorientatie van de polen van de viering (niet alleen meer het altaar maar in combinatie met de priesterstoel en het leesgestoelte of ambo), de primauteit van het interieur, en de nadruk op personen in plaats van objecten (theologie van de gemeenschap), en op gastvrijheid in plaats van representatie. De kapel van het Sint-Lievenscollege werd daarenboven gekenmerkt door een horizontale vrijheid en ruimtelijke openheid die perfect inspeelde op het doelpubliek (schooljongens). De eerder vrije verzameling van de gelovigen in verschillende blokken rond het altaar wordt eveneens gezien als in lijn met het concilie. Het liturgisch meubilair ten slotte sluit aan bij de dienende functie en geest van soberheid die door het concilie werd gepropageerd. Het is mobiel en ontdaan van representatieve monumentaliteit. Enkel het tabernakel kreeg een vaste plaats toegewezen op een betonnen sokkel en werd benadrukt door een accent in de muur;

Overwegende dat de kapel van het Sint-Lievenscollege als monument artistieke waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Elk van Dessauvages kerken kan beschouwd worden als een *Gesamtkunstwerk* waarvan elk onderdeel in harmonie werd ontworpen of gekozen, inclusief kunstwerken, liturgische objecten en meubelstukken (ensemblewaarde). Het houten meubilair, het altaarkruis en het tabernakel werden ontworpen door Dessauvage zelf. Het kunstwerk 'eerste steen' van Jan Dries (1925-2014) is een voorbeeld van zijn meditatieve stenen in witte Carraramarmer die gekenmerkt worden door eenvoudige abstracte vormen en een optimaal spel tussen licht en donker. Dat onderzoek naar de manier waarop licht en materiaal zich verhouden, was een

constante in Dries' hele carrière en sluit ook aan bij de artistieke visie van Dessauvage. Het Onze Lieve Vrouwbeeld en Christusbeeld zijn het werk van Maurits Witdouck (1928-2014), die destijds leraar was aan het Sint-Lucasinstituut van Gent. Ze werden overgeplaatst vanuit de oude kapel naar de overgangszone van de nieuwe kapel omdat ze zo de overgang van oud naar nieuw symboliseerden en dus de ruimtewerking ondersteunden. In analogie hiermee werden ook de glasramen uit de oude kapel overgebracht naar de overgangszone van de nieuwe kapel. Deze werden gerealiseerd door de befaamde glazenier Michel Martens;

Overwegende dat de cultuurgoederen die zijn opgesomd in de bijlage bij het ministerieel besluit integrerend deel uitmaken van het monument en de artistieke, historische en architecturale waarde van het monument versterken zoals gemotiveerd in de bijlage bij het besluit,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

kapel van het Sint-Lievenscollege, Zilverenberg 1 in Gent, bekend ten kadaster: Gent, 2de afdeling, sectie B, perceelnummer 1153 H (deel).

De cultuurgoederen die mee worden beschermd, zijn opgenomen in bijlage.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen met inbegrip van de cultuurgoederen die integrerend deel uitmaken van het monument wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° architecturale waarde;
- 2° artistieke waarde;
- 3° historische waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

Exterieur

De kapel van het Sint-Lievenscollege bevindt zich aan de rooilijn, op de hoek van de Volmolenstraat en de Nieuwbrugkaai die parallel met de Nederschelde loopt. Het gebouw is aan beide zijden ingesloten. In de Volmolenstraat sluit het aan op de laat 19de-eeuwse schoolgebouwen van het college. Aan de achterzijde vormt het gebouw de hoekafsluiting van de langgerekte, onregelmatige rechthoekige binnenplaats van het college, gevat tussen de Zilverenberg, Kalvermarkt, Volmolenstraat en Nieuwbrugkaai.

De kapel heeft een onregelmatige plattegrond. De liturgische ruimte (die plaats biedt aan ongeveer 500 gelovigen) is gelegen in het twee bouwlagen hoge gedeelte van het gebouw op de hoek van de Nieuwbrugkaai en de Volmolenstraat. Ze beslaat de volledige breedte aan de Nieuwbrugkaai en loopt tot ongeveer halverwege aan de Volmolenstraat. Aan de kant van de Volmolenstraat sluit op de kapel een bouwblok van twee bouwlagen aan, dat opgedeeld is in twee verdiepingen met op de begane grond uiterst rechts de inkomhal met trap. Dit bouwblok heeft links en rechts een bijkomend volume van twee bouwlagen.

Alle volumes hebben een plat dak, sommigen met opstaande betonranden en aan de Nieuwbrugkaai met twee monumentale daklichten onder afgewolfde lessenaarsdaken. Het exterieur van dit brutalistische kerkgebouw wordt verder vooral bepaald door bakstenen gevels (met decoratief metselwerk in de schuine hoeken) en aan de kant van de Volmolenstraat door een markante, opengewerkte trapconstructie in beton.

Aan de Nieuwbrugkaai vertoont de gevel twee verticale knikken en een horizontale knik waardoor schuine gevelvlakken ontstaan. Centraal wordt deze gevel verlevendigd door een kleine, trapeziumvormige nis met afzaat en een rechthoekig zijvenster met glasstenen onder een betonnen latei. Het linkerdeel van de gevel aan de Volmolenstraat (ter hoogte van de liturgische ruimte) is gesloten. Het rechterdeel heeft op de eerste verdieping links een grote rechthoekige nis op driehoekig grondplan met een groot venster aan de zijde van de liturgische ruimte en een blinde muur aan de andere zijde. Op de benedenverdieping van de uiterst rechtse travee bevindt zich rechts een venster en links de inkomdeur, geflankeerd door twee smalle vensters. Het bouwvolume erboven wijkt terug en is voorzien van enkele kleinere gevelopeningen. De vrijgekomen zijgevel links van dit terugwijkend bouwvolume is beglaasd. Het rechterdeel van de gevel aan de Volmolenstraat (en in het bijzonder de twee traveeën die hoger oplopen) wordt verlevendigd door betonnen elementen zoals plantenbakken, lateien, pijlers, vloerplaten en vooral de monumentale opengewerkte noodtrap in de meest rechtse travee die met een opengewerkte betonnen passerelle op de derde verdieping verbonden is met de andere oplopende travee.

De twee hogere bakstenen volumes in de Volmolenstraat (boven de nis en rechtse travee) zijn vrij gesloten naar de straatzijde met uitzondering van een klein horizontaal venster. Het volume links (boven de grote nis) bevat aan de straatzijde twee boven elkaar gelegen rechthoekige gesloten erkers. De westgevel ervan is heel sober en gesloten met uitzondering van enkele verticale rechthoekige vensters. Onderaan is een doorlopende betonnen plint zichtbaar. De oostgevel van dit volume heeft drie onregelmatige monumentale erkers met gevarieerd geplaatste, verticale rechthoekige vensters en betonnen lateien en vloerplaat.

De achtergevel aan de speelplaats vertoont ongeveer dezelfde hoek als de gevels aan de straatzijde. Ten noorden van de speelplaats bevindt zich de smalle en vier bouwlagen hoge achtergevel van de ingangstravee aan de Volmolenstraat die onderaan toegang verleent tot de kapel vanop de speelplaats. Met uitzondering van deze beglaasde begane grond is dit een volledig gesloten bakstenen gevel. De oostgevel aan de speelplaats is ook in baksteen, drie bouwlagen hoog en heeft een groot venster op de gelijkvloerse en eerste verdieping. Beide gevels worden horizontaal geritmeerd door betonnen gevelvlakken. Ten slotte heeft de kapel in het zuidwesten nog een stuk vrijstaande gevel met een groot venster op de eerste verdieping die de kapel verlicht.

Interieur

Het interieur van de kapel heeft, net zoals het exterieur, een brutalistisch karakter door het zichtbaar gebruik van sobere en eenvoudige materialen zoals baksteen voor de muren ("handvorm, heidebloemtint, formaat 22/10/6"), beton voor de zichtbare constructieve en decoratieve elementen, bruine tegels ("Hogenàs, tweede keuze") voor de vloer en hout voor het meubilair.

De kapel wordt zowel aan de straatzijde als van op de speelplaats betreden via de zijdelingse inkomhal, wat kenmerkend is voor Dessauvages anti-monumentale visie op kerkelijke architectuur. Vanuit deze inkomhal leidt een opengewerkte betonnen trap naar de eerste verdieping. Tegelijkertijd biedt deze inkomhal een toegang (met glazen deuren) tot een overgangszone op de gelijkvloerse verdieping.

Op de begane grond bestaat deze overgangszone uit een ruimte met beperkte natuurlijke verlichting (via een venster dat uitgeeft op de speelplaats). Kenmerkend is verder het lage plafond op zware balken (die het lage karakter van de ruimte nog benadrukken) en

betonnen pijlers. Het belang dat Dessauvage hechtte aan deze betonnen pijlers blijkt duidelijk uit correspondentie met de raadgevend ingenieur waarin hij zich uiterst ontevreden toonde toen bleek dat de breedte ervan diende aangepast te worden. De bovenverdieping van deze overgangszone bewaart grotendeels haar open karakter en wordt geritmeerd door gelijkaardige betonnen pijlers. Deze ruimte heeft een schuin plafond aan de kant van de liturgische ruimte en bevat twee grote vensterpartijen, respectievelijk naar de straat en de speelplaats, naast enkele kleinere vensters. In de hoek van de vensters aan de straatzijde bevindt zich een L-vormige betonnen plantenbak en de zuidgevel bevat een horizontaal, ingemaakt kastje. Een betonnen trap verleent van op de eerste verdieping rechtstreeks toegang tot de liturgische ruimte.

De eigenlijke liturgische ruimte heeft in tegenstelling tot de ruimtes in de overgangszone een dubbele hoogte. Ze heeft de vorm van een onregelmatige vijfhoek met een kleine knik in de hoek links van het koor en een lagere knik rechts ervan. Dat koor heeft slechts een minimale verhoging van één trede (destijds bedoeld om de continuïteit met de toehoorders te verhogen en de liturgie als het ware letterlijk van zijn voetstuk te halen). Meest opvallend in deze ruimte is de lichtinval boven het koor door twee rechthoekige daklichten. Daarnaast bevinden zich nog twee grote vensters in de zuid- en noordwestelijke hoek die een eerder gedempt en diffuus licht verspreiden (aangezien beide vensters uitgeven op een schuine blinde muur), net zoals het licht vanuit de overgangszone. Het kunstmatig licht is in het plafond ingewerkt, in een gordel rond het koor. Uit archiefdocumenten blijkt dat Dessauvage veel belang hechtte aan deze verlichting. Ze diende uniform te zijn, onopvallend ingewerkt in het plafond, esthetisch verdeeld en voldoende gefocust zodat de verlichte plekken (zoals het altaar) door duisternis omgeven werden. Om die reden moest het licht ook voldoende verwijderd blijven van de muren zodat deze geen licht zouden weerkaatsen. Een gevelopening in de lagere kleine knik rechts van het altaar zorgt voor een klein lichtaccent in die muur en benadrukt de plek van de door Dessauvage ontworpen betonnen tabernakelstoel links ervan.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden. Elke aanpassing of nieuwe functie moet de beschermde erfgoedwaarden, erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen. Bewaren gaat daarbij voor vernieuwen. Dit veronderstelt in de eerste plaats vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen;
- 2° met betrekking tot het exterieur beoogt de bescherming het behoud van de buitenarchitectuur waarbij de architecturale eigenheid van het brutalisme zoals voorzien door Marc Dessauvage dient gerespecteerd te worden en herkenbaar te blijven. Bijzondere aspecten van het exterieur zijn de metalen daklichten, het metselwerk (met decoratieve hoekafwerking) in bruine handvormbaksteen (formaat 22/10/6) en de betonnen elementen waaronder in de eerste plaats de opengewerkte noodtrap. Verder is het wenselijk dat:
 - a) het brutalistische karakter van de buitengevel hersteld wordt door het herstellen van het oorspronkelijke uitzicht van de betonnen elementen;
 - b) een eventuele nieuwe gevelbehandeling tegen graffiti geen visueel effect heeft op de gevels;
 - c) bij vervanging van het schrijnwerk, dit gebeurt naar oorspronkelijk model qua indeling, materiaal en coloriet, voor zover dit wetenschappelijk onderbouwd kan worden. Hierbij wordt in het bijzonder verwezen naar de ingangseur aan de straatzijde die oorspronkelijk massief was (in plaats van in glas);
 - d) aan de Nieuwbrugkaai het naambord van het college en het verlichtingselement aan de gevel verwijderd worden, evenals de drie elektriciteitskasten;
 - e) aan de Volmolenstraat het aan de gevel aangebrachte verkeersbord en straatnaambord verwijderd worden, evenals de parkeerautomaat;
 - f) opnieuw beplanting wordt aangebracht in de betonnen plantenbakken;
- 3° de bescherming van het interieur veronderstelt het behoud van de ruimtewerking: het is wenselijk dat de visuele afwisseling tussen openheid en geslotenheid van het interieur opnieuw hersteld wordt met respect voor het oorspronkelijk ontwerp. Indien de

toevoeging van een nooduitgang in de liturgische ruimte zou nodig blijken, is het wenselijk deze aan te brengen in de westelijke muur. Daarnaast blijft het mogelijk in functie van brandveiligheid en ontsluiting om reversibele ingrepen uit te voeren, rekening houdend met de erfgoedwaarde;

- 4° de bescherming van het interieur veronderstelt ook het behoud van de sobere interieurafwerking met inbegrip van de cultuurgoederen. Vermits het hier gaat om een totaalontwerp van de architect waarbij alle elementen met veel aandacht ontworpen of gekozen werden en waarbij een bijzonder belang gehecht werd aan de gekozen materialen, staat het behoud hiervan centraal. Ook het nagelvast meubilair naar ontwerp van Marc Dessauvage (betonnen tabernakelstoel) maakt deel uit van het architecturale concept. Verder is het wenselijk dat de cultuurgoederen een gepaste plaats krijgen in het gebouw waardoor ze de erfgoedwaarden blijven ondersteunen.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, bliksemingslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

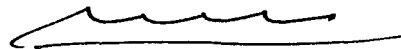
- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigingen van het dakvolume, de dakbedekking, de dakconstructie en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, oculi, poorten, inclusief de beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekend gemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4m²;
- 5° graafwerken in functie van het bouwen, verbouwen of heropbouwen van constructies;
- 6° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
 - c) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen de straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
 - d) het uitvoeren van graafwerken die de stabiliteit van de gebouwen en constructies in gevaar kunnen brengen;

- e) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
- 7° het wijzigen van het microrelief;
- 8° het uitvoeren van de volgende handelingen aan of in het interieur:
- a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
 - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
 - c) het uitvoeren van werken die het uitzicht of de indeling van het interieur wijzigen;
 - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
 - e) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, wandbekledingen, binnenschrijnwerk, inclusief de lambriseringen, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
 - f) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontleisteren van bepleisterde elementen;
 - g) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
 - h) het plaatsen of vernieuwen van technische voorzieningen, zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties, met uitzondering van de installaties waarvoor geen destructieve ingrepen moeten gebeuren en/of die geen storende visuele impact hebben op het waardevolle interieur;
 - i) het uitvoeren van werken aan of verwijderen van de cultuurobjecten die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, **23 FEB. 2018**

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS